

Diàlegs amb la música

Acte d'homenatge al tabaler Manuel Sebastià (*Manolico de Barbero*) i al dolçainer José Maria Armengot (*José Maria de Beana*)

Parlament de **Miguel Armengot Carceller** (La Todoella, 8 de juliol de 2017)

Figura 45: Aplec del País Valencià, en la Plaza de Toros de Valencia el 8 de octubre de 1978. J. M. Armengot (dulzaina) y M. Sebastià *Barbero* (tabal)

Aquesta fotografia ha estat presa del Llibre de Ramon Pelinski "La danza de Todoella", amb ISBN 978-84-482-5654-8. L'original figura en el programa del "Aplec del País Valencià 1978", en el que va actuar la Dansa de la Todoella amb Manolico i José Maria com a músics.

Bon dia amics de la Todoella. Ha sigut un gran encert del nostre Ajuntament i, especialment del nostre Sr. Alcalde, D. Ricardo Miravet, fer este acte de reconeixement i homenatge a dos personatges fonamentals en la preservació del nostre patrimoni comú.

L'Ajuntament m'ha demanat que faça una semblança i un recull de la història musical d'estos dos personatges i músics del nostre poble. Jo sóc persona de poques paraules i de llàgrima fàcil, així que com a norma no pronuncie discursos, però en faré una excepció perquè Manolico de Barbero i José María de Beana han sigut dos persones molt importants ja que han fet possible que no se perderen moltes tonades musicals del poble i les tradicions que, necessàriament, van a elles lligades. Efectivament, moltes de les manifestacions tradicionals de les que

disfrutem i ens fan sentir orgullosos i satisfets de pertànyer a esta comunitat humana no haguera sigut possible mantindre-les sense preservar la música que les desenrotlla.

El que ací vaig a contar ha sigut recullit dels familiars de Manolico i José María, dela memòria dels meus amics i de la meua pròpia i del llibre de Ramón Pelinski "La Danza de Todoella", un autèntic tresor que narra la memòria col·lectiva del nostre poble. L'homenatge que li vàrem dedicar a Ramón en les festes d'agost de 2016 estava més que justificat i va ser un encert més del nostre alcalde D. Ricardo.

De com van nàixer els dos músics

Manolico va aprendre a tocar el tabal en la “banda de tambores y trompetas” a la que va pertànyer durant el seu servici militar. Cal recordar ací que “va fer la guerra” i, afortunadament, va eixir viu d’esta tragèdia. José María era molt més jove i tenia un talent musical natural, innat. De fet, va aprendre a tocar ell a soles amb una flauta de canya mentre guardava les ovelles de son pare Miguel de Beana. Com que tenia una gran afició i facilitat per tocar, son pare, en un dels viatges a València per vendre espadnyes, li va comprar una dolçaina. Amb esta dolçaina va tocar molts anys i encara està en perfectes condicions. Cal dir ací que cap dels dos tenia coneixements musicals.

Esta història va lligada a la Dansa, pero no només a la Dansa, també a moltíssimes melodies i cançons del nostre poble i d’estes terres. Certament la Dansa va ser fonamental perquè és, a partir de la necessitat d’un dolçainer per a que no es perderá, com va nàixer este “duo musical”.

Les primeres fotografies de la Dansa van ser fetes l’any 1928 a la porta del Castell de la Todolella pel Marqués de Llanera, que era el senyor del Castell i de bona part de les terres del terme. El dolçainer era en aquell moment José Ripollés Piou, de Cincorres (1907-1983) que va fer la primera transcripció musical de la Dansa i la va regalar al poble amb una dedicatòria: “Regalo al pueblo de Todolella: a no dejarlas perder”.

Des d’eixa data fins a 1943 ja no tenim notícies de la Dansa. Va ser l’època trágica que va portar a la guerra civil i la postguerra. Per Sant Cristòfol de 1943 un tal “Cincorranet” (li dien així perquè havia viscut al mas de Cincorrà) va regalar una imatge de Sant Cristòfol per a l’ermita i es va ballar la Dansa. José María tenia 13 anys i va ser un espectador dels actes. Manolico va ser un dels balladors. El dolçainer va ser Antonio Ramia Marti i el tabaletter Batiste Blanco, que diu José María en el llibre de Ramón “era un home molt vell”.

A partir de eixe any, 1943, Manolico va començar a tocar el tabal en distintes toques i actuacions comarcals amb Camilo Ronzano, de les Parres, que després es va casar a Sorita. Pareix ser que a Camilo no li venia molt bé tocar la Dansa i van pensar en José María. José María tindria 14 o 15 anys quan va començar a tocar amb Manolico. Els músics Manolico i José María van congeniar ràpidament i en els primers assajos junts, Manolico va dir alguna cosa com “ja tenim dolçainer...”

De com van créixer els dos músics

A partir de 1944 o 1945 els músics “oficials” de la dansa ja varen ser Manolico i José María. Assajaven a casa Barbero, per les nits, perquè esta casa estava apartada i així no molestaven. Omplien un gran barral de vidre verd de vi i tocata va, tocata ve, passaven la “velada”.

Per aprendre les melodies de tots els balls de la Dansa va ser fonamental Manuel Artola Belmonte, el tio Cuquilla, que no era músic ni la ballava però les cantava i així els músics podien entendre què tocar.

Hi ha testimonis fotogràfics de la Dansa en 1947 i és possible que eixa fóra la primera interpretació de la Dansa junts José María i Manolico. Havia hagut una renovació de dansants que van ser: Antonio Llop Membrado, de Sebastiana; el tio Toni, cap de dansa; Miguel Armengot Querol, Miguelet de Beana; Francisco Artola Llop, Cisco; Miguel Mestre Bellés; Santiago Ripollés Sorribes, de Totorro; Rogelio Sorribes Querol, el tio Rogelio; Miguel Adell Querol, el tio Barronet; i Miguel Beltrán, Torreta.

Manolico i José María van ser ja els músics oficials del poble i de part de la comarca, a més dels músics de la Dansa. Van començar les actuacions de la Dansa fora del poble: al Pregó de Castelló, a Mallorca, a Saragossa, van ensenyar a tocar-la a la Secció Femenina... I varen sobreviure a nombroses generacions de dansants que per diferents motius anaven canviant.

En el que fa específicament a la Dansa, es va anar ballant fins a 1964, amb alguna discontinuïtat i diferents dansants. Era l'època de l'emigració, del canvi de valors socials i del despoblament dels pobles i la Dansa va deixar de ballar-se.

Sense dubte gràcies a la presència en el nostre poble de José María i Manolico tots els actes de Sant Antoni mai van deixar de celebrar-se, a diferència del que va passar en altres pobles de la nostra comarca, si exceptuem Forcall i Morella.

Amb ocasió de l'organització del primer Aplec dels Ports al juliol de 1978, els jòvens de la nostra generació varem decidir tornar a ballar la Dansa després de 14 anys sense que es ballara. Va ser molt fàcil: teníem a Manolico i Jose María. L'aprenguérem entre l'estiu i Nadal de 1977. La ballàrem per primera vegada a Sant Antoni de 1978. Eixe mateix any la vam ballar al Primer Aplec del Ports a la Todoella i a l'Aplec del País Valencià a la plaça de bous de València.

A partir d'aquests esdeveniments la Dansa va ser invitada a participar en molts actes al llarg del País Valencià i tots aquells dansants tan jòvens sempre estaven acompanyats i dirigits per Manolico y José María, que ja no eren tan jòvens... Tenia molt de mèrit anar en aquells viatges en l'autobús d'Altava, amb tanta gent jove, no sempre ben menjats ni ben dormits...

José Maria va continuar tocant fins 1980, quan va ser substituït pel seu fill Santiago Armengot Heras, que també va aprendre a tocar la Dansa ell a soles, és un músic nat com el seu pare. Santiago va debutar com a dolçainer de la Dansa al juliol de 1980 a Benidorm i al dia següent al Tercer Aplec dels Ports de Villoros. El tabaletter continuava sent Manolico de Barbero, que encara ho va ser durant 3 anys mes, fins 1983. Quan es van retirar José María i Manolico els dansants eren: Miguel Angel Beltrán, Torreta; Daniel Guardiola del mas de Sorribes; Miguel Ripollés, Pastoret; Alfonso Membrado,

Saranyana; Amador Membrado, Saranyana; José María Prats, Miñó; Enrique García, Ferré; i Miguel Armengot Carceller, Armens.

A Manolico el va substituir José Maria Armengot Heras, germà de Santiago. En 1984 va començar a ballar la Dansa el grup liderat per Vicent Sorribes, amb Santiago Armengot com a dolçainer i el seu germà José Mari com a tabaletter, però això ja és una altra història. Els nostres personatges ja s'havien retirat, como diríem per ací "... per llei de vida".

Els personatges. Anecdotalari

El capítol dels personatges i l'anecdotalari José María i Manolico seria molt llarg, impossible de desenrotllar amb minuciositat en este acte, però sí farem algunes mencions i comentaris que crec els definixen com a persones i com a músics. Els dos compartien la intel·ligència, la bonhomia, el sentit del humor i de la responsabilitat cap a la seua tasca per preservar el nostre patrimoni.

A Manolico li agradava molt tocar el tabal, no hi havia mai problema, sempre estava disposat a tocar. Era una persona molt seriosa, un home de paraula. I contaré una anècdota que ho prova. Al començament del seu caminar com a músics vingueren de Cinctorres per contractar-los per tocar a Sant Pere. Digueren que sí, però se va donar el fet que en eixa mateixa data es va programar la boda d'Herminia i José María. Manolico els havia regalat als novios una mecedora, que pareix que encara ara està en perfectes condicions. Però Manolico li va dir a José María "la meua paraula és escriptura..."

Com que havien de complir en la paraula donada als cinctorrans, la boda se va cancel·lar i li varen buscar una altra data.

La providència també va jugar a favor d'esta parella de músics, com ho indiquen un parell d'anècdotes. Quan estaven construint casa Barbero, Manolico va caure de dalt a baix però amb la sort que va anar a caure damunt d'un muntó d'arena i així va resultar il·les. També, a València, un dia que estàvem assajant la dansa al teatre el Micalet l'any 1979, al carrer de Guillem de Castro, José María i Manolico van anar a creuar el carrer perquè José María havia fet la mili a València i li volia ensenyar la ciutat vella a Manolico. Manolico es va retardar un poquet i al creuar quasi l'atropella un cotxe, que va pegar una frenada amb derrapament inclòs i que tampoc va causar cap problema al músic.

Quan actuàrem en una plaça de bous de València, plena de gom a gom, el 8 d'octubre de 1978 en el Primer Aplec del País Valencià, l'extrema dreta va fer esclatar una bomba en un bany de la plaça, sense víctimes mortals. Els músics i nosaltres allí estàvem... una altra vegada la providència. D'eixe esdeveniment hi ha fotografies memorables, como la que encapçala este document.

Jose María de Beana era una persona que la majoria dels que estem ací coneixem molt bé. Enginyós, entraniable, divertit, sarcàstic, un poc pesimista... Un dia quan arribàvem de València en una data de primers d'any, estava "sentat" al pedrisset de la presó. Alicia, la meua dona, en eixir del cotxe va anar a saludar-lo: "qué tal tio Jose María?" i li va contestar "ací estem, a vore qui encetarà el formatge..." volia dir: a vore qui serà el primer que es morirà este any... pareix molt tràgic, però de la forma en què ell ho deia estos comentaris et feien riure.

Dels seus anys com a dolçainer i tabaletter per estes terres tenim moltes i bones anècdotes. José María em va contar que en unes festes d'hivern a Luco (no sé exactament quines festes eren), el majoral els va contractar per tocar. Mentre sopaven el majoral els va dir algo axí com: "Aquí en verano sí que hacemos buenas fiestas con orquestas y todo. Pero ahora, para esto, va¡¡¡, con un piazó gaitero ya sobra". No me puc imaginar els pensaments que passaren pels cervells de Manolico i José María.

José María tocava la dolçaina amb molta "finura". Jo crec que tocava amb molts armònics. No cal comparar, però serà molt difícil superar-lo. I això és així.

Santiago va aprendre totes les tocatas de son pare i n'ha incorporat moltes més al repertori, però les que vertaderament formen part del nostre patrimoni les va aprendre de José María. I Santiago les ha trasmés als jóvens dolçainers: Pau Membrado, Héctor Armengot, Diego Martínez Armengot, Guillem Milian... També tenim una bona colla de tabaletters: Òscar Armengot, Marc Guardiola, Ricardo Milián, David Membrado, Bruno Armengot... La continuïtat queda garantida.

Un homenatge just i necessari

Pocs pobles tenen un patrimoni en música, danses i festes tradicionals, que vénen de la memòria col·lectiva, que ens identifiquen, com el nostre.

Entre la postguerra, per raons òbvies, i els anys 70, per motius de canvi social i emigració massiva, es va perdre una gran part d'este patrimoni.

Però això no va passar a la Todolella, perquè durant 40 anys José María de Beana i Manolico de Bárbero, interpretant la nostra música, van conservar tot el que va indefectiblement unit a ella. No és només la Dansa, també tocatas que són úniques i distintives: La nostra Santantonà, els tocs de Sant Antoni, la Volta dels matxos, le gitanetes, la pujà i baixà de la dansa, el començament del ball, les cercaviles...

L'homenatge i reconeixement de tots nosaltres per a estes dos persones és un fet de justícia

Moltes gràcies